

УДК 332.146.2

Д. І. Соловйов

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

***Анотація.** У статті на основі теоретичного аналізу розглянуто основи регулювання інвестиційної підтримки системи державного регулювання туристичної сфери, проаналізовано модель державного регулювання туристичної сфери, виокремлено основні інструменти інвестиційної підтримки туристичної сфери.*

***Ключові слова:** туризм, туристична сфера, державне регулювання туристичної сфери, інвестиції.*

***Summary.** In article on the basis of the theoretical analysis devoted to the principles of regulation of investment support, system of state regulation of the tourism sector, analyzes the model of state regulation of the tourism sector, the principal tools of investment support of the tourism sector.*

***Key words:** tourism, tourism sector, state regulation of the tourism sector, investments.*

Постановка проблеми. Важливою складовою державного регулювання туристичної сфери є її інвестиційне забезпечення. У той же час реалізація цього завдання гальмується в останні роки через складну світову ситуацію у фінансовому

секторі, що має вплив і на внутрішньоекономічні процеси в Україні.

Ситуація ускладнюється тим, що інвестиції як економічна категорія — це ресурси для майбутнього, а суспільство практично завжди схиль-

© Д. І. Соловйов, 2016

Бібліографія ДСТУ:

Соловйов Д. І. Теоретичні основи інвестиційного забезпечення державного регулювання туристичної сфери / Д. І. Соловйов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2016. — № 2 (34). — С. 32–37.

References (APA):

Solovyov, D. I. (2016). Teoretychni osnovy investytsiynoho zabezpechennia derzhavnoho rehulivannia turystychnoi sfery [Theoretical framework for investment support of state regulation of the tourism sector]. *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 2 (34), 32–37 (in Ukr.).

не віддати перевагу сьогоденним потребам та витрачати ресурси для їх задоволення.

Специфіка туристичної сфери є важливим мотиваційним чинником залучення до неї значної кількості суб'єктів господарювання. Багато з фахівців зазначають, що туризм є сферою швидкого обігу капіталу при відносно незначних обсягах капіталовкладень. Перевагами туристичного бізнесу є незначні стартові інвестиції, зростання попиту, високий рівень рентабельності, мінімальні терміни окупності затрат. Проте такі мотиваційні фактори є відносними, оскільки стосуються передусім посередництва між первинними виробниками туристичних послуг та туристами. Сфера первинного виробництва туристичних послуг є значним ресурсокористувачем і характеризується високими показниками капітало-, фондо- та трудомісткості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ситуація, що склалась навколо сучасної системи інвестиційної підтримки державного регулювання туристичної сфери, є основою численних наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як Г. О. Бардиш, М. М. Біль, Г. Д. Крилова, Ю. В. Орловська, Н. Судова-Хом'юк, Дж. К. Холлоуей та інших.

Метою статті є теоретичне дослідження основ державної підтримки процесу інвестиційного забезпечення розвитку туристичної сфери.

Виклад основного матеріалу. Світова наука у сфері фінансів загалом та інвестування зокрема передбачає два основних методи державного регулювання інвестиційних процесів у межах певної країни:

— пряме втручання — адміністративно-правове регулювання; індикативне та пряме планування; страхування ризиків; надання державних гарантій; субсидування, інвестування і кредитування виробництв, визнаних за особливо важливі, і державні запозичення тощо;

— непряме втручання — створення відповідного інвестиційного, правового, освітнього, макроекономічного поля (клімату), формування відповідної ідеології (наприклад, власність на землю, надання пільг на друковану продукцію державною мовою тощо) [1, с. 388].

Необхідно зазначити, що держава може по різному брати участь в інвестиційному процесі. При безпосередній участі в ньому держава інвестує ресурси на виконання інвестиційних програм, що передбачені в державному бюджеті, чи безпосередньо бере участь в інвестиційних проектах у формі надання субсидій, субвенцій та бюджетних позик на основі повернення. При цьому очевидно, що всі проекти, які претендують на державну підтримку, мають пройти ретельну експертизу [3, с. 241–242].

Непряма участь держави в інвестиційному процесі відіграє величезну роль у забезпеченні прийнятних умов для вкладення капіталів інвесторами. Ці умови повинні забезпечуватись:

— введенням системи податків з диференціюванням ставок та пільг;

— проведенням зваженої фінансової, цінової, а також кредитної політики, виходячи із реального стану економічної системи;

— правилами дотримання діючих актів землевикористання та природовикористання;

— контролем за дотриманням державних норм і стандартів;

— антимонопольними заходами, приватизацією об'єктів державної власності (у тому числі об'єктів незавершеного будівництва);

— експертизою інвестиційних проектів;

— регулюванням ставок рефінансування та норм обов'язкових резервів у Центральному банку, валютним курсом, митом тощо;

— розробкою механізмів страхування інвестицій та іншими [3, с. 241–242].

Розглянувши вищенаведені два методи, можна зробити висновок, що жодний з них не був впроваджений повністю у сфері регулювання інвестиційних процесів у туристичній сфері України з початку отримання незалежності й до теперішнього часу. Через недостатнє нагромадження грошових коштів у сфері туризму, недосконале законодавство та стратегію розвитку вітчизняного ринку туристичних послуг здійснювався більшою мірою за рахунок фінансів самих суб'єктів господарювання.

На сьогоднішній день, зважаючи на зростання браку вільних грошових коштів в Україні (збільшення дефіциту державного бюджету, Пенсійного фонду, зовнішнього та гарантованого боргу держави, від'ємне сальдо платіжного балансу), можна визначити, що подальший розвиток туристичної сфери істотно залежить від обсягів та якості залученого вітчизняного бізнесового й іноземного капіталу. У контексті останнього туристична сфера знаходиться в залежності від обсягів та інтенсивності зовнішніх інвестиційних потоків, і через це дослідження й удосконалення організаційно-методичних основ інвестиційного забезпечення туристичної сфери набуває важливого значення.

Інвестиційна політика у сфері туризму являє собою комплекс економічних важелів, які держава здійснює через фінансову систему країни з метою залучення вітчизняного та іноземного капіталу у розвиток національної туристичної інфраструктури. Головним завданням інвестиційної політики в туристичній сфері є створення стабільно привабливого інвестиційного середовища з метою забезпечення швидкого розвитку інвестиційної діяльності та нарощування як обсягів ві-

тчизняних бізнесових, так і іноземних інвестицій у цю сферу.

Реалізація державної інвестиційної політики відбувається через постановку конкретних завдань, спрямованих на досягнення запланованих результатів у сфері туризму. Результативність інвестиційної політики в туризмі напряму залежить від щільності та взаємодії усіх складових механізму державного регулювання туристичної сфери. За будь-яких умов господарювання політика держави у сфері туризму та рекреації ґрунтується на двох взаємопов'язаних елементах інвестиційної політики, а саме: її стратегії та тактиці.

Інвестиційна стратегія — це основні напрями та шляхи, визначені державою, щодо залучення інвестицій на тривалу перспективу, які впроваджуються відповідно до цілей інвестиційної політики держави.

Інвестиційна тактика спрямована на вирішення завдань певного етапу, в певний час реалізації загальнодержавного інвестиційного проекту.

З вищенаведеного можна визначити, що інвестиційна стратегія й тактика є спорідненими взаємозалежними поняттями. Стратегія забезпечує реалізацію інвестиційної політики за допомогою визначення конкретних планів дій, що

закріплені законодавчими актами, бізнес-проектами, державними програмами у сфері туризму, договорами інвестування сфери за рахунок коштів нерезидентів, концесійними угодами тощо. У свою чергу, тактика інвестиційного впливу на сферу туризму здійснює пряме втручання в поточну реалізацію інвестиційної політики, зокрема у разі форс-мажорних обставин, відхилення від графіку або задля вдосконалення існуючого інвестиційного проекту у сфері туризму та рекреації. Цей вплив реалізується за рахунок управління інвестиціями у сфері туризму.

Відзначаючи провідну роль держави в управлінні інвестиційною діяльністю у сфері туризму, необхідно навести модель державного регулювання цього процесу, виокремити його складові, відзначити взаємодію основних ланок в часі та просторі. На нашу думку, серед вітчизняних науковців найбільш детально сутність моделі державного управління інвестиційною діяльністю в туристичній сфері досліджено у працях Н. Судової (рис. 1).

З наведеної моделі державного управління інвестиціями в туризмі можна виокремити чотири основні складові елементи реалізації державної інвестиційної політики в туристичній сфері.

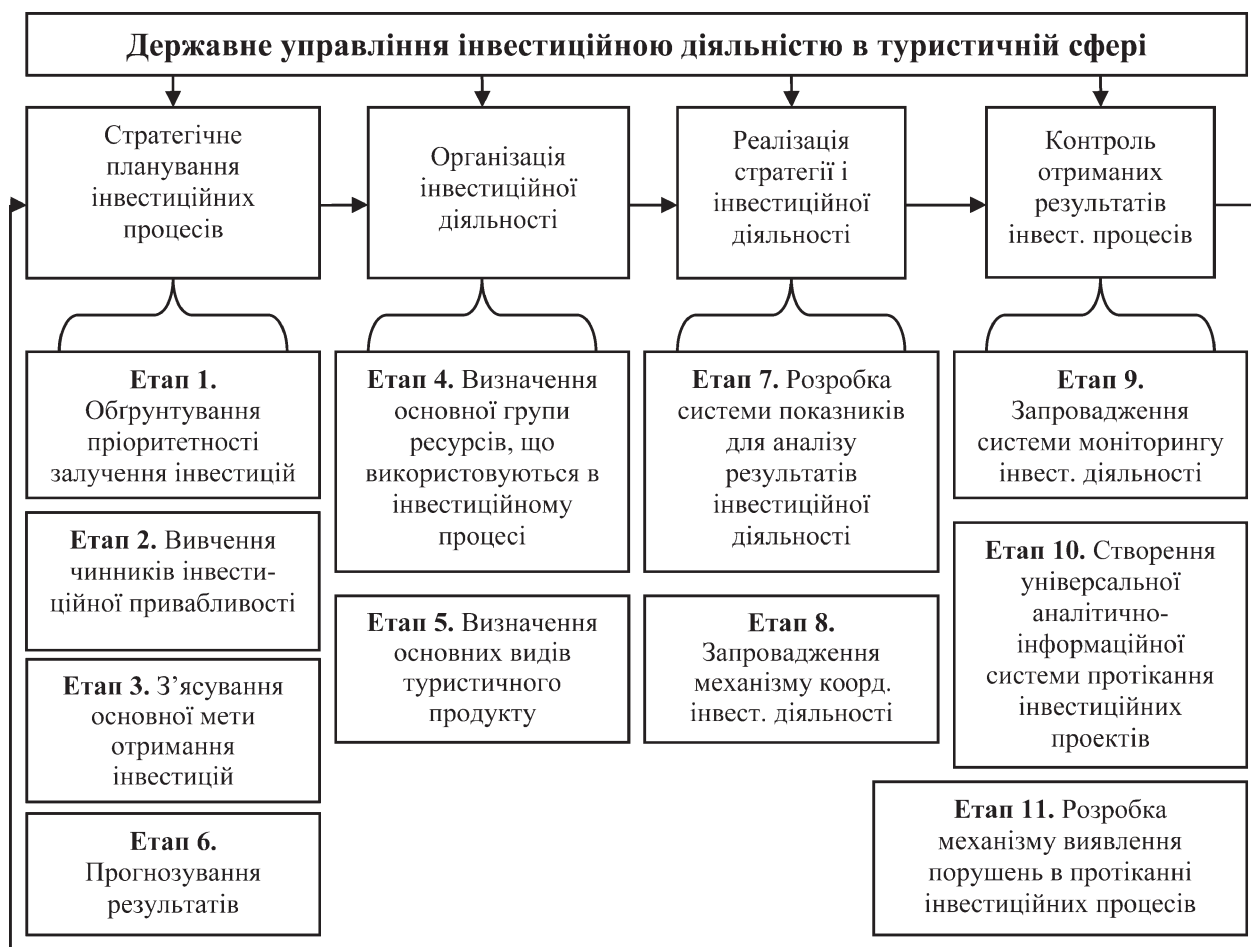

Рис. 1. Модель державного управління інвестиційною діяльністю в туристичній сфері [4, с. 260—265]

Зокрема, ці елементи можна систематизувати за їх функціями — планування, організація, реалізація та контроль.

Перша складова державного регулювання інвестицій у сфері туризму та рекреації — стратегічне планування інвестиційних процесів — зосереджує у собі теоретико-методичні засади планування й прогнозування потенційних проектів із залучення вітчизняного та іноземного капіталу в туристичну сферу. Наочно ця складова розділяється на декілька взаємопов'язаних етапів, що реалізуються «конвеєрним» методом. До цих етапів можна віднести виконання таких завдань: обґрунтування необхідності інвестиційних проектів; вивчення ринку інвестиційних послуг у сфері туризму та виокремлення чинників, що впливають на інвестиційну привабливість сфери; постанову мети та потенційних завдань, що будуть досягнуті в процесі реалізації інвестиційної політики країни; прогнозування очікуваних результатів тощо.

Друга складова — організація інвестиційної діяльності — характеризується фундаментальними основами поєднання теоретичних і практичних надбань вітчизняної та світової науки у сфері організації інвестиційного процесу, у сфері туризму, відпочинку та рекреації. Інвестиційна діяльність як економічна категорія передбачає координацію туристичної діяльності на території усєї держави з метою стабілізації видів та форм туристичного продукту, формування сталого ринку рекреаційних послуг. За подібних умов сформуються прозорі відносини в процесі залучення (вкладення) фінансових ресурсів у цю сферу. Як і попередня складова державного регулювання інвестицій у сфері туризму, вона розділена на декілька етапів, зокрема, до них відносяться: визначення основних туристичних ресурсів; закріплення основних видів туристичного продукту; організація безпосередньо процесу залучення фінансових ресурсів у виді капітальних інвестицій.

Третя складова — реалізація стратегії інвестиційної діяльності — розглядається з позиції безпосереднього застосування концептуальних розробок у сфері залучення інвестицій в туристичну сферу на практичних прикладах інвестиційних проектів. Тобто в цій ланці державного регулювання впроваджуються на практиці усі проекти інвестування вітчизняного та іноземного капіталу у фінансово-господарську діяльність сфери туристичних послуг України. Етапи цієї ділянки державного регулювання включають: розробку системи показників для аналізу результатів інвестиційної діяльності в туризмі; запровадження механізму координації інвестиційної діяльності. Тобто за реалізації цих етапів відбувається практичне застосування методів та процесів, прямого регулювання (координації) певного інвестиційного проекту у сфері туризму, що у своїх діях ке-

рується розробленим переліком критеріїв та норм щодо відповідності протікання інвестиційного процесу.

Остання складова — контроль отриманих результатів інвестиційних процесів — зумовлюється необхідністю комплексного аналізу загальної сукупності інвестиційних проектів у сфері туризму з метою вдосконалення проектів майбутніх періодів на основі отриманого досвіду. До основних етапів цієї ланки державного регулювання інвестиційних проектів у сфері туризму відносяться: запровадження системи моніторингу інвестиційної діяльності; створення універсальної аналітично-інформаційної системи протікання інвестиційних проектів; розробка механізму виявлення порушень у протіканні інвестиційних процесів. Практична реалізація цих етапів дасть змогу повною мірою оцінити проведену роботу у сфері туристичної діяльності на інвестиційному ринку. В подальшому ці аналітичні матеріали та отриманий досвід знадобиться при впровадженні чергового інвестиційного проекту.

Реалізація інвестиційної політики у сфері туризму за сучасних умов господарювання неможлива без визначення основних важелів та інструментів, за рахунок яких будуть впроваджені та досягнуті першочергові завдання у цій сфері. Основні інструменти державної інвестиційної політики в туристичній сфері наведені на рис. 2. Умовно їх можна розділити на 4 типи, кожен з яких характеризується своєю особливістю. У структурно-логічному середовищі інвестиційних відносин ці інструменти поділяються на нормативно-правові, фінансові, структурні та інформаційні.

Нормативно-правові інструменти являють у своїй сутності сукупність законодавчих актів, норм, стандартів, положень як на регіональному, так і на державному рівнях, що регламентують діяльність фінансових інститутів інвестиційного напрямку у сфері туристичних відносин. Вони здійснюють прямий вплив на становлення відповідних фінансово-кредитних відносин між суб'єктами інвестиційних операцій у сфері туризму.

У свою чергу фінансові інструменти виконують завдання залучення капіталу у відповідний проект туристично-рекреаційного комплексу. Це відбувається або методом виділення вільних коштів, що знаходяться у розпорядженні держави, у відповідний проект, або — навпаки — сприяння становленню умов, що викликають інтерес у іноземних інвесторів щодо розміщення фінансових ресурсів на території України. Важливе значення при здійсненні регуляторної політики у сфері туризму мають структурні інструменти, що забезпечують процеси макроекономічного рівня. Останнім інструментом у цьому переліку виступають інформаційні інструменти, що забезпечують комп'ютеризацію інвестиційної політики України

Рис. 2. Основні інструменти державної інвестиційної політики у сфері туризму [2]

у сфері туризму. Цей інструмент дає змогу сформувати електронну базу інвестиційних проєктів у сфері туризму, забезпечити он-лайн тендер на прозорих умовах, виробити механізм сталого розвитку інвестиційних проєктів на досвіді минулих років.

Згідно з Указом Президента України «Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні» першочерговими заходами для залучення інвестицій в туристичну сферу визначено:

- створення сприятливих умов для розвитку інвестування сфери туризму і діяльності курортів;
- запровадження механізмів стимулювання для будівництва нових та реконструкції наявних об'єктів туристичної та курортної інфраструктури;
- створення інформаційної бази даних інвестиційно-привабливих об'єктів для розвитку туристичної сфери та діяльності курортів у регіонах [5].

Висновки. На нашу думку, висвітлюючи значення регулювання інвестиційної діяльності у сфері туризму, слід відзначити його недосконалість. Цей процес не підкріплений нормативними документами, як того вимагає система ринкового господарства. У той же час, маючи в своєму розпорядженні великий обсяг туристичних ресурсів,

сприятливі умови для розвитку туристичної сфери, Україна не може повною мірою реалізувати свій потенціал у цій сфері. Вона не може розвиватися відповідно зі світовими темпами, і ключовою проблемою в цьому є брак вільних фінансових ресурсів.

Література

1. Бардиш Г. О. Проектне фінансування : підруч. / Г. О. Бардиш. — 3-тє видання, перероб. та доповнене. — К. : Хай-Тек Прес, 2008. — 464 с.
2. Біль М. М. Державна інвестиційна політика в галузі туризму [Електронний ресурс] / М. М. Біль. — Режим доступу : http://www.confcontact.com/2008febr/7_bil.php.
3. Орловська Ю. В. Стратегічне управління інвестиціями в регіональний розвиток : монографія / Ю. В. Орловська. — К. : Знання України, 2004. — 336 с.
4. Судова-Хом'юк Н. Управління інвестиційними процесами в туристично-рекреаційному комплексі України / Н. Судова-Хом'юк // Регіональна економіка. — 2002. — № 3. — С. 260–265.

References

1. Bardysh H. O. (2008). *Proektne finansuvannya*: [Project financing] — 3-tye vydannya pererob. ta dopovnene. — Kyiv: «Khay-Tek Pres» (in Ukr.).
2. Bil' M. M. (2008). *Derzhavna investytsiyna polityka v haluzi turyzmu* [State investment policy in the tourism industry] Retrieved from: http://www.confcontact.com/2008febr/7_bil.php (in Ukr.).

3. Orlovs'ka Yu. V. (2008). *Stratehichne upravlinnya investytsiyamy v rehional'nyy rozvytok*: [Strategic investment management in regional development] — Kyiv.: Znannya Ukrainy (in Ukr).

4. Sudova-Khom'yuk N. (2002). *Upravlinnya investytsiyamy*

protseamy v turystychno-rekreatsiyomu kompleksi Ukrainy [Management of investment processes in the tourism and recreational complex of Ukraine] // *Rehional'na ekonomika*. — № 3. — S. 260–265 (in Ukr).